

Miroslav Krleža 1893 – 1981.

Nedavno nas je napustio jedan od čelnika naše i svetske kulture, Miroslav Krleža. Čovek koji je i sam bio jedna čitava kultura, veliki humanist, sjajan kritički um kolosalne erudicije i obrazovanja, izuzetna ličnost našeg revolucionarnog pokreta, »idealni barjaktar«, da se poslužimo njegovom sintagmom kojom je izrazio svetsko-istorijske razmere ličnosti i dela Josipa Broza Tita nakon njegove smrti. Tada je napisao u svom poslednjem eseju o Titu, i ujedno u svom poslednjem, briljantnom literarnom radu: »Napustio nas je idealni barjaktar svjetskog mira«. Te reči su možda podstakle i misao Branka Ćopića, koju je iskazao povodom Krležine smrti: »Otišao je naš neumorni borovnik, ali je ostalo njegovo blistavo koplje s visoko uzdignutom zastavom«.

Reči barjak, zastava, koplje simboli su Krležina života i dela, krležijanske ortopedije uspravnog hoda. Krleža ih je upotrebio, kako rekosmo, i u svom poslednjem eseju o Titu, poistovećujući u izvesnom smislu i sebe sa svojim dugogodišnjim vođom i prijateljem, s Titom, čovekom s kojim su ga gotovo šezdeset godina poveljivali marksističko poimanje sveta, ideali socijalističke revolucije i međusobno poverenje.

Krleža, kao što je poznato, nije voleo da piše nekrologe i da drži slovo »nad otvorenim grobom«. To je bilo u suprotnosti s njegovim stremljenjima u traženju harmonije protuslovlja čovekove prirode, pa i protuslovlja života i smrti. Ali, osećajući blizak kraj Titovog života, sluteći čak i fizički bol koji je na neobjašnjiv način dolazio iz Kliničkog centra u Ljubljani i noću ga često budio iz sna, znao je da mora nešto reći ili napisati o Titovoj smrti, i za njega strašnoj i svirepoj. Pričao nam je o tome u decembru 1979.

i aprilu 1980. godine, kada smo ga posetili, u tri maha. Govorio je kako noću bira najjednostavnije reči da izrazi svoju tugu i istinu o jednom životu koji je obeležio našu epohu i da kaže ponešto o životu i smrti uopšte, o ništavosti smrti kad se sretne s besmrtnim čovekom.

Tada smo ga zamolili da za naš časopis napiše nešto što bi bilo esej o Josipu Brozu. U prvi mah je odbio, jer nekoliko godina nije bio ništa novo napisao. Bio je uveren da, obrvan tugom i sopstvenom bolešću, ne može reći ništa novo što bi bilo dostojno Titova imena i ugleda i sopstvenog renomea. Dvostruko mu je bilo žao što ne može to da učini, najviše zbog toga što je osećao potrebu i dužnost da progovori o najvećem sinu naših naroda kojeg su ikad iznedrili. A onda i zbog toga što, kako je rekao, nikad nije učinio nešto vredno za našu vojsku. »Sve što sam napisao«, rekao je »to je antivojska i antirat«. Tako je govorio čovek koji je završio vojnu akademiju u Budimpešti i počeo svoj životni put kao profesionalni vojnik, ali kojeg je na sreću, već na samom početku prekinuo da bi se posvetio literaturi i revolucionarnoj delatnosti.

Možda su u tom trenutku u Krležinu svest navirali nekakvi vojnički kompleksi budući da je to bilo jedino područje društvenog života u kojem se on po njegovom sudu, nije ogledao.

U stvari Krleži je moralo biti jasno da je i te kako mnogo učinio i za našu revoluciju i za našu vojsku kao što je nama jasan njegov udeo u njenom društvenom formiranju u onom krležijanskom smislu »antivojske i antirata«.

Generacije revolucionara i pripadnika naših oružanih snaga napajale su se revolucionarnim idejama iz Krležinog dela. Može se reći da je Miroslav Krleža psihološki pripremao našu revoluciju isto kao Maksim Gorki oktobarsku. Zbog toga je on uvek bio i ostao i vojnik naše revolucije.

Ipak, Krleža je pristao da pokuša da, uz pomoć naše redakcije u prikupljanju i sređivanju šezdesetak radova posvećenih Titu i u odabiranju misli o Titu i našoj revoluciji, napiše prilog za vanredni broj »Vojnog dela«, što je bio posvećen revolucionarnom delu druga Tita.

Bila je to sinteza svega što je veliki pisac godinama pisao o Titu. Sintetičan, krležijanski dubok a sveobuhvatan pogled na prošlost naših naroda i na sadašnji trenutak naše revolucije i naša stremljenja u budućnost. Umesto nekrologa, i ovom prilikom objavljujemo taj tekst uvereni da je to u isto vreme prikladno posmrtno slovo čoveku i stvaraocu koji nije voleo »govor nad otvorenim grobom«.